

DE ONVERMIJDELIJKE ONTWIKKELING VAN HERDENKEN. OVER ZEKERE ANKERS EN NIEUWE BRONNEN

Auteur: Wim van de Donk | april 2022

Voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei Wim van de Donk gaf dit jaar de Beschermers-
lezing bij het Nationaal Monument Kamp Vught. Hij pleit daarin voor het beschermen van
herdenken. Niet door stilstand, maar door ontwikkeling. Dit is noodzakelijk, zodat de herdenking
voor toekomstige generaties behouden wordt én nationaal en verbindend blijft.

De ontwikkeling van herdenken is bepaald
geen nieuwe trend, toont Van de Donk
aan; de Nederlandse herinneringscultuur
is immers altijd al in beweging geweest,
en de herdenkings‘arena’ is van oudsher
een plek waar debat en soms zelfs strijd
plaatsvindt. Herdenkingspraktijken fun-
geren daarbij als ‘een spiegel van wie we
samen waren, wie we samen zijn’ en wie
we willen worden. Maar herdenken geeft
ook zelf vorm aan collectieve en nationale
identiteiten—inclusief wie er bij de groep
hoort en wie we daarbij, bewust
of onbewust, uitsluiten.

Ankers en bronnen

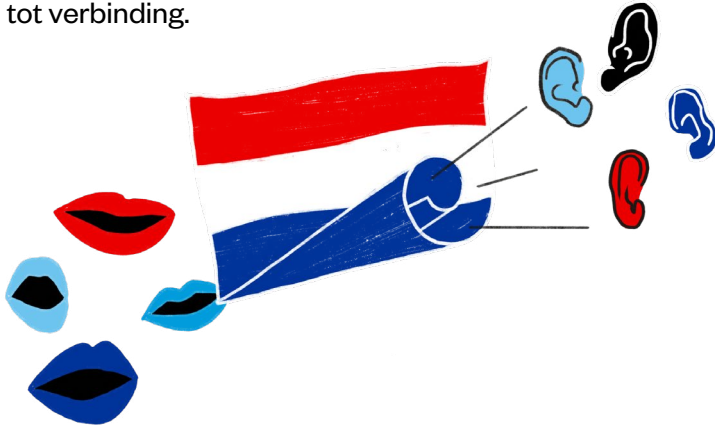
Van de Donk identificeert een aantal ‘ankers’—fundamenten of principes die leidend zouden moeten
zijn bij het behouden én ontwikkelen van herdenken en vieren:

- De historische feitelijkheid van de Tweede Wereldoorlog;
- De grondslagen van democratie en rechtsstaat, en de verantwoordelijkheid die Nederland als
natiestaat heeft om zorg te dragen voor de internationale rechtsorde en mensenrechten.

Het is van belang om aan deze ankers nieuwe bronnen te koppelen, volgens Van de Donk. Als
voorbeelden noemt hij het grootschalige onderzoeksproject naar de slachtoffers van de onaf-
hankelijkheidsoorlog in voormalig Nederlands-Indië, maar ook de slachtoffers van het huidige
oorlogsgeweld in Oekraïne. Door die nieuwe verhalen over (on)vrijheid aan de ankers te verbinden
kan de waarde en relevantie van het nationale herdenken en vieren behouden worden.

Luisteren en je uitspreken

Luisteren naar de ander is een kernbegrip in Van de Donks betoog. Dit is juist in deze tijd zo noodzakelijk, omdat onze gemeenschappelijke identiteit steeds minder gestoeld is op gedeelde historische verwijzingen. Luisteren naar elkaar impliceert dat er ruimte moet zijn voor meerstemmigheid, voor verschil. Luisteren leidt tot verbinding.

Maar luisteren alleen is niet genoeg — soms is het nodig om je uit te spreken. Van de Donk betreft dit ook op hedendaags onrecht en actuele politieke situaties, dat we ons durven uitspreken ‘[o]ver de grenzen die worden overschreden, grenzen die misschien in de figuurlijke zin soms open zijn maar feitelijk vooral gesloten’. *Solidariteit* identificeert hij daarbij als een kernwaarde, als tegenhanger van het denken over vrijheid als individueel goed.

Wat betekent dit voor herdenken en vieren?

Het is van belang, stelt Van de Donk, dat we – samen – de herdenking vormgeven op een manier die ervoor zorgt dat iedereen zich ermee kan verbinden. Dit geldt evengoed voor de thematiek van vrijheid. Daarvoor dienen we Nederlanders die normaliter wellicht niet deelnemen aan het gesprek uit te nodigen ‘zich te voegen in die door ons zo gekoesterde en niet onderhandelbare traditie van het beschermen van vrijheid’, door een kritisch gesprek aan te gaan over wat vrijheid is en wat we ermee bedoelen.

Van de Donk ziet de Nationale Herdenking als ‘een uiting van de waarden die we na de Tweede Wereldoorlog steeds meer (ook internationaal) zijn gaan zien als universele waarden, belichaamd ook in de tot universeel verklaarde rechten van de mens’. We moeten dus bij herdenken, vieren en herinneren (ook) stilstaan bij de huidige samenleving en ons uitspreken over dat wat er niet goed gaat:

‘Want terwijl aan de grenzen van Oekraïne ook voor onze vrijheid wordt gevochten, lijkt hier soms de onverschilligheid te domineren als het gaat om onze democratie, en gaan we slordig om met onze rechtsstaat. 4 en 5 mei in die samenhang blijven daarvoor een baken, en het is een mooie opdracht te blijven werken aan de waardering en de vormgeving daarvan ook in onze tijd, voor de generaties die die kostbare traditie verder mogen dragen. Dat vraagt denk ik om soms gedurfde vormen van vernieuwing en nieuwe verbindingen. Om een soms nieuwe dramaturgie voor een vertrouwd ritueel.’

